

Олена САВЧЕНКО

Одеський національний університет
ім. І. І. Мечникова
економіко-правовий факультет,
3 курс, 2 група

РЕЄСТРАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ

Після Першої Світової Війни актуалізувалось питання запобігання укладанню таємних угод, проблематика публічності міжнародних відносин, захисту інтересів держав. Задля цього було запроваджено процедуру реєстрації та публікації міжнародних договорів.

Метою даної роботи є визначення сутності цієї процедури та правові наслідки порушення вимоги щодо реєстрації міжнародного договору відповідно до положень сучасного міжнародного публічного права.

Історично перші положення щодо реєстрації міжнародних договорів було сформульовано в ст. 18 Статуту Ліги Націй. Відповідна норма передбачала, що «всякі міжнародні договори або міжнародні зобов'язання, які укладаються в майбутньому Членом Ліги, повинні бути негайно зареєстровані Секретаріатом і опубліковані ним можливо скоро. Ніякі з цих міжнародних договорів або зобов'язань не зробляться обов'язковими, поки не будуть зареєстровані» [1]. Тобто, в даному випадку реєстрація міжнародного договору визначалась як необхідна умова набрання ним чинності. Одночасно з цим міжнародна практика довела неефективність цього положення. Зокрема, сформувалася звичаєва норма: незареєстрований договір набував чинності й обов'язкової сили у взаємовідносинах сторін, але на нього не можна було посилалися в органах Ліги.

При цьому історичний досвід доводить, що наявність таких положень жодним чином не вплинуло на укладання державами (зокрема, Німеччиною) міжнародних договорів, в тому числі і таємних, які в подальшому спростили та уможливили анексію Німеччиною територій багатьох європейських держав.

Закріплення в Статуті Ліги Націй, а потім – і в Статуті ООН та Віденській конвенції про право міжнародних договорів (далі – Віденська конвенція) процедура реєстрації міжнародних договорів пов'язана із

необхідністю запобігання укладенню між державами таємних угод, а також таких угод, що можуть безпосередньо зачіпати інтереси третіх країн.

На сьогоднішній день процедури реєстрації міжнародних договорів регламентуються Статутом ООН та Віденською конвенцією. Відповідно до положень ст. 102 Статуту ООН, «будь-який договір і всяка міжнародна угода, укладені будь-яким Членом Організації після вступу в силу цього Статуту, повинні бути, при першій нагоді, зареєстровані в Секретаріаті і ним опубліковані. Жодна зі сторін в будь-якому такому договорі або міжнародній угоді, які не зареєстровані відповідно до пункту 1 цієї статті, не може посилається на такий договір або угоду в жодному з органів Організації Об'єднаних Націй» [2]. Відповідно до ст. 80 Віденської конвенції «договори після набрання ними чинності надсилаються до Секретаріату Організації Об'єднаних Націй для реєстрації або для зберігання у справах і занесення до переліку, залежно від випадку, та для опублікування» [3]. Таким чином, на державах – членах Організації Об'єднаних Націй лежить юридичний обов'язок реєструвати договори та міжнародні угоди у Секретаріаті, а Секретаріату доручається публікувати зареєстровані договори та міжнародні угоди. Зареєстровані договори підлягають опублікуванню в Зібранні договорів ООН, що періодично видається організацією (United Nations Treaty Series (UNTS)).

Реєстрація здійснюється після вступу відповідного міжнародного договору в дію хоча б для 2 його сторін [4]. При цьому подавати договір на реєстрацію може будь-яка з держав-учасниць, навіть якщо така держава не є членом ООН. При цьому, ані Статут ООН, ані Правила для введення в дію статті 102 Статуту ООН (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1946 року) не встановлюють ані конкретних строків такої реєстрації, ані відповідальності за умови реєстрації договору з порушенням таких строків. Поняття «перша нагода», зазначене в Статуті ООН, є оціночним, та має тлумачитись відповідно до змісту такого договору, часу, необхідного для підготовки договору, та супровідних документів. Так, вважаємо, що договір на реєстрацію має подаватися стороною безпосередньо після вступу його в дію хоча б для двох сторін з урахуванням часу, необхідного для підготовки такого договору та супровідних документів (в тому числі його перекладу, в разі необхідності). Одночасно з цим, враховуючи відсутність у Секретаріату права на відмову у реєстрації у зв'язку із несвоечасністю подачі договору на реєстрацію, можна дійти висновку про те, що сторони можуть подавати договір на реєстрацію в будь-який момент його дії.

При цьому нереєстрація будь-якого договору в Секретаріаті ООН не означає його юридичної нікчемності. У такому разі жодна зі сторін лише позбавляється права посилається на незареєстрований договір у будь-якому з органів ООН. Наприклад, при виникненні суперечки між учасниками незареєстрованого договору щодо його тлумачення і застосування він не може бути переданий на розгляд Міжнародного Суду ООН. Одночасно з цим, сторони можуть взаємодіяти між собою відповідно до положень укладеного договору. Наприклад, 31 серпня 1990 року було укладено державний договір між Федеративною Республікою Німеччина і Німецькою Демократичною Республікою про ліквідацію НДР, входження її території до складу Федеративної Республіки Німеччина та Возз'єднання Німеччини. Цей договір не було зареєстровано в Секретаріаті ООН [5, с. 39], але було повністю реалізовано сторонами.

Варто додати, що у кожній державі також є внутрішня процедура публікації міжнародних договорів. Так, ст. 21 Закону України «Про міжнародні договори України» передбачає, що «чинні міжнародні договори України публікуються українською мовою в «Зібранні чинних міжнародних договорів України» та інших офіційних друкованих виданнях України. Договори України, які не потребують ратифікації, і міждержавні угоди публікуються в «Збірнику постанов Уряду України». Порядок публікації міжвідомчих договорів України визначається Урядом України» [5]. А відповідно до ст. 22 зазначеного закону, «реєстрація чинних міжнародних договорів України у Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй здійснюється за поданням Міністерства закордонних справ України відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Чинні міжнародні договори України реєструються у Міністерстві закордонних справ України. Чинні міжнародні договори України включаються в установленому порядку до Єдиного державного реєстру нормативних актів» [6]. При цьому порушення внутрішніх процедур реєстрації міжнародного договору всередині держави не може бути підставою для визнання його недійсним, якщо міжнародний договір набрав чинності у встановленому порядку.

Таким чином, реєстрація міжнародного договору здійснюється Секретаріатом ООН відповідно до встановленої процедури. Нереєстрація такого договору не впливає на його чинність при його добровільному виконанні сторонами, однак унеможливорює посилання на такий договір в будь-яких (тому числі судових) органах ООН. Отже, можливість захисту прав та інтересів сторін в таких договорах в разі порушення іншою стороною умов договору є суттєво обмеженою.

Список використаної літератури

1. Статут Ліги Націй від 10 січня 1920 року. URL: https://yurist-online.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenti/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
4. Регистрация и опубликование договоров и международных соглашений. Правила для введения в действие статьи 102 Устава Организации Объединенных Наций: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 14 декабря 1946 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_840#Text
5. Правопреемство государств в отношении ответственности государств. Информация о договорах, которые могут иметь отношение к будущей работе Комиссии по этой теме. Меморандум Секретариата ООН A/CN.4/730, 2019. 49 с. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/CN.4/730>
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету ім. І. І Мечникова Нігрієва О. О.